

2. *Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці, затверджених головою Держгірпромнагляду С. Сторчаком 07.02.2008 року.*
3. *Лесковець С.О. Правове регулювання праці вчителя : Довідково-методичне видання / С.О. Лесковець. – Харків: Торсінг плюс, 2006.*
4. *Організація роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти (законодавчо-нормативні акти з охорони праці / Укладач Юхименко А.П. – Кам'янець-Подільський, 2004.*
5. *Падалка О.С., Пастухов В.П., Слісаренко А.Г. Управління трудовим процесом в школі: правове регулювання / О.С. Падалка, В.П. Пастухов, А.Г. Слісаренко. –К.: Українська енциклопедія, 1993.*
6. *Сачков Л.С. Збірник нормативних документів з безпеки життєдіяльності : На допомогу керівникам навчальних закладів / Л.С. Сачков. – К: Фенікс, 2000.*
7. *Дзеркалов Д. Комплексне нормативне забезпечення охорони праці / Д. Дзеркалов // Охорона праці. –2008. –№5.–С.32–33.*

*Тіщенко М.С.
(Полтава)*

ЗАХОДИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ

Україна, як правова та демократична держава дотримується основних завдань та обов'язків, які на неї покладаються. Одним із найважливіших обов'язків держави є забезпечення прав громадян на захист свого життя і здоров'я від наслідків аварій, катастроф, пожеж, стихійного лиха. Держава створює систему цивільної охорони, що має на меті захист населення від небезпечних природних та техногенних явищ. Кожна людина у випадках аварій, катастроф, стихійних лих повинна мати можливість захистити себе, свою родину та надати допомогу постраждалим.

Науково-технічний прогрес значно збільшив можливості виробництва, але разом з цим значно зросла техногенна та екологічна небезпека для людини та навколишнього середовища. Саме тому людство дедалі більше відчуває на собі проблеми, які виникають під час проживання у високоіндустріальному суспільстві. Практично щодня в різних куточках нашої планети виникають так звані «надзвичайні ситуації»: катастрофи, стихійні лиха, аварії, військові конфлікти чи акти тероризму. Кількість надзвичайних ситуацій зростає лавиноподібно, тільки за останні 20 років кількість небезпечних явищ зросла в 2 рази. Відповідним наслідком цих явищ є зростання кількості жертв і матеріальних збитків. Саме тому важливим чинником є цивільний захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Вище зазначена проблематика досліджувалася вченими різних галузевих наук протягом багатьох років. Серед них, варто зазначити таких науковців, як С.О. Кузніченко, А.С. Філіпенко, Л.А. Жукова, А.В. Матвеев,

А.І. Коваленко. На їхню думку, забезпечення безпеки та захисту населення, об'єктів економіки і національного надбання держави від негативних наслідків надзвичайних ситуацій повинно розглядатися як невід'ємна частина державної політики національної безпеки і державного будівництва, як одна з найважливіших функцій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання і громадян. Таке ставлення до цього питання повинно показати, що суспільство зацікавлене у якісному регулюванні сферою захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Враховуючи актуальність зазначеної проблематики, яка потребує теоретичного та практичного осмислення, адже саме захист населення у надзвичайних ситуаціях є сьогодні важливою потребою, яка стоїть перед державою, ми поставили мету – розглянути заходи, що забезпечують цивільний захист населення.

Термін «цивільний захист» почав вживатися в Україні поступово і без його визначення. Вперше нормативне визначення «цивільний захист» було закріплене в проекті Закону України «Про правові засади цивільного захисту», ухваленому Верховною Радою України у червні 2004 р. Відповідно до цього Закону (стаття 1) цивільним захистом визначено систему організаційних, інженерно-технічних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних та інших заходів, які здійснюються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підпорядкованими їм силами і засобами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності, добровільними рятувальними формуваннями, що забезпечують виконання цих заходів з метою запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, які загрожують життю та здоров'ю людей, завдають матеріальних збитків у мирний час і в особливий період [1].

На сьогодні відносини у сфері цивільного захисту регулюються Законами України «Про правові засади цивільного захисту» [1], «Про Цивільну оборону України» [2], «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» [3], «Про аварійно-рятувальні служби» [4], «Про пожежну безпеку» [5], «Про війська Цивільної оборони України» [6] та «Про загальну структуру і чисельність військ Цивільної оборони» [7].

Як видно з вищенаведеної дефініції, законодавець вказує на чотири види заходів цивільного захисту населення, але вони не повністю розкривають спектр можливостей, що застосовуються та можуть застосовуватися при ліквідації надзвичайних ситуацій, пов'язаних із захистом населення та територій. На наш погляд, повинні використовуватися профілактичні, природоохоронні, соціально-реабілітаційні та гуманітарні заходи.

Розглянемо їх зміст та види детально.

Профілактичні заходи – це завчасне проведення заходів з недопущення або усунення причин та передумов виникнення джерел надзвичайних ситуацій антропогенного походження, а також обмеження збитків від них.

Їх основними завданнями є:

- проведення комплексу профілактичних заходів, спрямованих на виявлення та запобігання найбільш ймовірних у місті надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру;
- забезпечення реальної готовності органів управління, сил та засобів, призначених для оперативного реагування на надзвичайні ситуації при їх виникненні та ліквідації їх наслідків;
- підвищення ролі і впливу органів місцевого самоврядування у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
- підготовка населення, керівного складу і фахівців з питань цивільного захисту населення до дій при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Профілактичні заходи особливо важливі, тому що будь-яку надзвичайну ситуацію краще попередити, аніж потім проводити заходи по її ліквідації та реабілітації постраждалих.

Природоохоронні заходи – це система заходів, спрямованих на збереження та відновлення природних ресурсів і навколишнього середовища, на надання більш гармонійного, збалансованого характеру відносинам людини і біосфери, підтримання природного перебігу процесів у біосфері, збереження генетичного різноманіття (генофонду) живих організмів, екологічно обґрунтоване використання як окремих видів тварин і рослин, так і будь-якої екосистеми в цілому.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 1147 від 17 вересня 1996 р. «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» [8], до природоохоронних заходів належать: охорона і раціональне використання водних ресурсів; охорона атмосферного повітря; охорона і раціональне використання земель; охорона і раціональне використання мінеральних ресурсів; охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів; охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу; збереження природно-заповідного фонду; раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів; ядерна і радіаційна безпека.

Отже, представлені об'єкти дають можливість говорити про комплекс явищ, які підпадають під необхідність їх охорони та застосування спеціальних заходів.

Соціально-реабілітаційні заходи – це комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників та інших осіб, що залучалися до

проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, а також постраждалого населення, передусім неповнолітніх дітей.

Аналіз наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру і техногенних катастроф свідчить, що у людей, які стали їх жертвами, проявляється широкий спектр синдромів, зокрема, депресія, тривожність, специфічні посттравматичні страхи, розлади сну, соціальної поведінки, пам'яті, уваги, виникають проблеми з навчанням, соматичні скарги, які вимагають корекції.

Несприятливі чинники різних надзвичайних ситуацій не тільки погіршують стан здоров'я, але й ускладнюють перебіг супутніх захворювань, що в значній мірі знижує рівень здоров'я. Тому проблема відновлювального лікування постраждалих у результаті надзвичайних ситуацій набуває першорядного значення.

Гуманітарні заходи – це заходи, що здійснюються з метою полегшення тягаря населення, особливо в умовах, коли місцева влада не в змозі або не прагне налагодити його забезпечення життєво необхідними предметами споживання.

Також це безоплатні колективні або індивідуальні дії міжнародних організацій, державних і громадських організацій різних країн, конфесійних та інших структур, приватних осіб та інших учасників дій, спрямованих на ліквідацію всіх або частини наслідків надзвичайних ситуацій, першочергове життєзабезпечення населення, що постраждало у надзвичайних ситуаціях, або його евакуацію з небезпечної зони, надання населенню медичної, соціальної та інших видів допомоги.

Заходи з надання гуманітарної допомоги можуть проводитися як в рамках операції з підтримки миру, так і самостійною програмою.

Таким чином, у результаті проведеного розгляду змісту додаткових заходів та їх аргументації можна зазначити, що було б доцільно включити вищеперераховані заходи до дефініції, яка міститься у ст. 1 Закону України «Про правові засади цивільного захисту», а саме: «цивільний захист – це система профілактичних, організаційних, природоохоронних, санітарно-гігієнічних, протиепідемічних, соціально-реабілітаційних, інженерно-технічних та гуманітарних заходів...».

Підсумовуючи вище зазначене, варто сказати, що завчасне застосування запропонованих заходів дозволить уникнути раптовості і швидкого розвитку більшості надзвичайних ситуацій, а від цього зменшити час, призначений на організацію захисту населення.

Використані джерела

1. *Про правові засади цивільного захисту: Закон України від 24.06.2004 р. // ВВР. – 2004. – № 39. Ст. 488.*
2. *Про Цивільну оборону України: Закон України від 03.02.1993 р. // ВВР. – 1993. – № 14. – Ст. 124.*
3. *Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Закон України від 08.06.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 28. – Ст. 1155.*

4. Про аварійно-рятувальні служби: Закон України від 14.12.1999 р. // ВВР. – 2000. – № 4. – Ст. 25.
5. Про пожежну безпеку: Закон України від 17.12.1993 р. // ВВР. – 1994. – № 5. – Ст. 21.
6. Про війська Цивільної оборони України: Закон України від 24.03.1999 р. // ВВР. – 1999. – № 19. Ст. 172.
7. Про загальну структуру і чисельність військ Цивільної оборони: Закон України від 22.12.1998 р. // ВВР. – 1999. – № 5–6. – Ст. 40.
8. Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 р. № 1147 // <http://zakon.rada.gov.ua>

Бондаренко О.В.
(Полтава)

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИРОБНИЧИХ ТРАВМ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТИ

Здоров'я людини є одним із найважливіших соціальних чинників, що свідчить про загальне здоров'я суспільства, сприятливі екологічні умови, ефективність системи виховання, освіти та організації виробництва. Здоров'я тісно пов'язане з професією людини, її руховою активністю, харчуванням, звичками, характером відпочинку, психоемоційним станом, тобто способом її життя.

Професійне здоров'я педагога є необхідною умовою його активної життєдіяльності, реалізації, розвитку творчого потенціалу. Воно позначається на здоров'ї його учнів і на результатах всієї навчально-виховної роботи. Нездоровий педагог не може забезпечити учневі необхідний рівень уваги, індивідуальний підхід, ситуацію успіху. Неблагополуччя психологічного здоров'я, деформації особистості педагога, прояви синдрому згорання впливають на здоров'я учнів. Тому проблема збереження і зміцнення здоров'я вчителя повинна бути однією з пріоритетних у сфері його життєвих і фахових [1].

Травмою (грец. *trauma* – пошкодження, поранення) називають порушення анатомічної цілісності чи фізіологічних функцій тканин чи органів людини, викликане раптовим зовнішнім впливом.

Відповідно до виду впливу *травми* поділяють на:

1. Механічні (удари, переломи, рани та ін);
2. Теплові (опіки, обмороження, теплові удари);
3. Хімічні (хімічні опіки, гостре отруєння, ядуха);
4. Електричні, комбіновані та ін. (наприклад, спричинені будь-яким випромінюванням) [2].

Причинами травм можуть бути порушення правил та інструкцій з безпеки, небажання виконувати вимоги безпеки, нездатність їх виконати. В основі цих причин травматизму лежать психологічні причини (критичне ставлення до технічних рекомендацій, інструкцій, небажання їх виконувати; незнання норм і способів забезпечення безпеки, правил експлуатації устаткування; невиконання правил та інструкцій з безпеки